

Poučni in zabavni del.

Pogled v kemijo in alkemijo.

Opisal J. B.

1.

Ljudje opazujejo že od nekdaj prirodo in iz tega opazovanja razvila se je znanost, ki ji pravimo prirodoznanstvo. Prirodoznanstvo pa delimo na tri dele, namreč prirodopis, fiziko in kemijo.

Ako si natančneje ogledamo navaden kamen z imenom apnenec, katerega je pri nas povsod največ, ter opišemo njegovo zunanost in omenimo tudi še njegovo trdost, gostost in težo, pečali smo se s prirodopisom. Če pa zdrobimo s kladvom tak kamen na male kosce, razločijo se ti kosci od celote le po velikosti. Tako delitev imenujemo mehanično. Mehanične moči se nam natančneje razlagajo v fiziki. Ako pa apnenec vržemo v razbehljeno peč ter ga žgemo več dni, kakor se to v apnenici godi, — spremeni se popolnoma. Postane mehkeji in lažji in če vlijemo mrzle vode nanj, začne šumeti in se kaditi iz njega ter razpade v prah. Tako spremembo imenujemo kemično. Kemično se tudi spremeni les v pepel in oglje, kadar zgori, — ali pa železo, če se rja ž njega naredi.

Ako potisnemo prazno povezneno kupico v vodo, vidimo, da se kupica ne napolni z vodo, ker se zrak v njej temu upira. Zaradi te lastnosti prištevamo tudi zrak — telesom. Kakor vsako drugo telo, tako tudi zrak ne pripušča svoj prostor kakemu drugemu telesu brez upora. Smo li postavili pod povezneno čašo plavajočo luč, tedaj luč nekaj časa gori, potem pa ugasne in med tem stopila je tudi voda nekoliko višje v kupici. Iz tega spoznamo, da sta v zraku dva plina in sicer jeden, v katerem luč gori, drugi v katerem ugasne; prvega imenujemo kisik, drugega dušik. Kemiki pa poznajo še mnogo drugih plinov, kakor vodik, klor itd.

Ti plini pa se ne dajo več razkrojiti v druge, imenujejo jih zaradi tega elemente ali prvine. Nerazkrojljive so pa tudi nekatere druge tvarine, kakor žveplo, oglje in vse kovine. Tudi te imenujemo elemente. Vseh elementov je dandanes nad 60, mogoče je pa, da se s časoma pokaže kateri teh elementov še kakor sestavljeno telo. V starih časih so poznali le 4 elemente, namreč zrak, vodo, zemljo in ogenj, ali dandanes dobro vemo, da od teh ni nobeden element, ampak, da so prvi trije sestavljena telesa, ogenj pa je le kemična prikazen.

Jednaka kemična prikazen je tudi vrenje žganih pijač in dihanje. Za dihanje imajo ljudje in živali pluća, katere lahko primerjamo s kemičnim aparatom, v katerem se s pomočjo kisika spremeni slaba, izrabljena kri v dobro. Naš želodec je pa že cel kemičen laboratorij, v katerem se izpreminjajo jedila v soke, iz katerih se nareja kri in meso. Znano je, da ljudje in živali za dihanje potrebujejo zrak in posebno kisik, ki se pa vsled

vpliva krvi v plućah spremeni v ogljikovo kislino, katero potem izsopejo. O ogljikovi kislini pa tudi vemo, da se v njej ljudje in živali zaduše. Na ta način bi se sčasoma ves kisik iz zraka porabil ter nadomestil s škodljivo ogljikovo kislino; toda modri stvarnik je tudi skrbel v tem obziru. Ogljikovo kislino namreč posrkajo rastline po listih vase, iz sebe pa izhlape kisik, ki je zopet živalstvu in človeštvu v prid. Ta sprememba se v svetovnem kolobaru vrši v jedno mer. Njeno resničnost pa tudi lahko dokažemo s poskusi. Ogljikova kislina ima to lastnost, da skali apneno vodo in to se tudi zgodi, ako po cevi sopemo v apneno vodo. Ako pa denemo v posodo, z vodo napolnjeno zelene rastlinske liste ter jih pokrijemo tesno z livom (lijavnikom) zgoraj dobro zamašenim in postavimo na solnčni kraj, nabere se v nekaterih dneh v lijavniku mnogo kisika. Svetloba pogostoma pospešuje kemične spremembe, tako n. pr. se razkroji (razpade) na solncu solitarna kislina (ki jo narejajo iz solitarja); nasprotno pa se spoji klor (t. j. plin, ki se nahaja v navadni kuhinjski soli in se tudi iz nje dela) z vodikom (t. j. plin, ki se nahaja v vodi) na svetlobi s tako silo, da razžene steklenico, v kateri sta prej plina v temi popolnoma mirovala, z močnim pokom na drobne kosce, in iz klora in vodika nastala je solna kislina. Najlepši dokaz kemičnega delovanja svetlobe je pa fotografija. Toda ne le svetloba ampak tudi toplota, elektrika ali pa tudi že sama kemična sorodnost povzročuje razkroj in spojitev tvarin. Ako napeljemo električni tok v vodo, razkroji jo v vodik in kisik, električna iskra pa spoji zopet ta plina. Večkrat se pa tvarine tudi spajajo, ako pridejo le v dotiko. Košček natrijuma, ki ga vržemo v vodo, se vžge ter spoji s kisikom. Ako polijemo kreda s hudim oljem (vitrijolom, žvepleno kislino), se spremeni v gips.

V solitarni kislini se stopi košček železa, svinca, bakra, cina, srebra, sploh vsaka kovina razen zlata ter napravi solitarni kovinski okis (kovinski nitrat).

Vse to nas uči kemija, to je torej znanost, ki nam razlaga, kako se tvarine spoje in razkroje. Število kemičnih spojin je ogromno, kajti razen 60 elementov so vse druge tvarine spojene. Najnavadnejše so voda, rude, prst, les, večina kamenja, rastlinska in živalska trupla itd. Kemija je dandanes v praktičnem življenji jako velikega pomena. Mnogo obrtnikov pripada iz znanstvenega stališča kemikom. Usnjar (strojar), ki nareja iz kož usnje, je kemik, če tudi on o kemiji nič ne ve. Celo peka, ki iz testa speče kruh, lahko štejemo med kemike; da je pa lekarničar izurjen kemik, je obče znano. Tvarine, kakor cukrer, lim, barve, sveče, milo, opeka, steklo, porcelan, papir, soda, žganje, pivo, jesih, svetilni plin, žveplenke, smodnik itd. se izdelujejo kemično v tovarnah (fabrikah). Kemija je sploh dandanes podstava obrtniji, kakor tudi modernemu poljedelstvu in zdravilstvu. Vsled tega upejlana je ta vednost že povsod v srednje šole kot učni predmet. Ali kot znanost razvila se je največ še le v tem in preteklem stoletji. Pečali so se sicer že tudi prej in celo v starodavnih časih posamezni učenjaki s tem

predmetom, ki so ga pa „alkemijo“ imenovali. Beseda alkemija“ izvira iz arabskega „al kimia“ in zaznamuje posebno umetnost, s katero so se menda že pečali stari Egipčani, pozneje lotili so se je Arabci in ti so jo prinesli v Evropo, kjer se je v srednjem veku razširila skoraj po vseh državah ter ohranila do 19. stoletja. Alkemisti skušali so na vse mogoče načine spremeniti nežlahtne kovine v žlahtne, posebno v zlato. Na to misel napeljala jih je ločitev kovin iz mineralij. Bili so namreč mnenja, da se mineralije spremenijo v kovine in sklepali so dalje, da bi se na ta način dale tudi navadne kovine v zlato spremeniti. Ta prizadevanja spozna današnja vednost za bedarijo, kajti mi vemo, da je zlato element, ki se more le iz zlate rude dobiti, kajti kemiki pač znajo elemente spajati, nikakor pa jih spremenjati. Vendar brez vsega pomena tudi ti napor niso bili, kajti z raznimi poskusnjami našli so marsikaj koristnega, kakor fosfor, porcelan, smodnik in iz „alkemije“ razvila se je polagoma sedanja kemična znanost. Dandanes se tudi noben kemik ne peča z iznajdbo zlata, vendar nemogoče ni, da se to kdaj komu slučajno posreči; kajti popolnoma dognano še ni, ali so res sedanji elementi prvotna nerazkrojljiva telesa, marveč verjetno je, da je še marsikateri sedanji element kemična spojina, vsaj so tudi zmotnjave človeška lastnost.

Alkemisti pa niso skušali samo zlato narediti ampak kasneje tudi tako zdravilo, da bi ozdravilo vse bolezni, pomladilo starost in podaljšalo življenje. Alkemisti sami so svojo vednost imenovali „lapis philosophorum“ (kamen modrijanov) tisti pa, ki so ga našli, zvali so se edepti. Adepte imeli so navadno za copernike, nekateri tudi za svete in jako učene može, pogostoma tudi za sleparje in goljufe.

O tem poročamo prihodnjič.

Novice.

† Janko Krsnik.

Slovenec nima sreče! Najboljše može, najdelavnejše in najnadarjenejše rodoljube vzela nam je smrt v njih najlepših letih in sedaj tudi moža, od katerega smo pričakovali še jako mnogo, Janka Krsnika. Kot pisatelj, kot politik in kot rodoljub zavzemal je Janko Krsnik odlično mesto v našem narodu in ž njim je ta mali, s tolikimi težavami boreči se narod izgubil jednega najboljših svojih sinov. Pokojnik se je rodil 4. septembra 1852. na Brdu Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, juridične studije pa na Dunaji. L. 1876. je vstopil pri ljubljanski finančni prokuraturi, pa l. 1877. opustil to karijero ter prestopil k notarjatu. Imel je srečo, da je bil že l. 1880. imenovan notarjem in sicer za njegov domači okraj, za Brdo. Od tedaj je živel na svoji grajščini, živel svoji rodovini, literaturi in politiki. Pred dvema letoma je jel bolehati in kmalu se je pokazalo, da se ga je prijela sušica. Iskal je zdravja v Gleichenbergu, a ni ga našel; v torek so ga pri-

peljali iz Gleichenberga v Ljubljano in tu je v noči od torka na sredo ob 1½ 1. uri izdihnil blago svojo dušo, zapustivši udovo in 8 otrok. Krsnik se je že v mladih letih zanimal za literaturo. Zložil je in obelodanil mnogo lepih lirskih pesmij, kasneje pa, po uplivu Jurčičevem, posvetil se je novelistiki. Njegovi romani spadajo mej najznamenitejša slovenska leposlovna dela. Pisana so duhovito, v elegantnem slogu, zanimivo in zabavno ter zagotavljajo Krsniku časten spomin v slovenski literarni zgodovini. Snovi svojim povestim je Krsnik zajemal iz malomestnega in kmetskega življenja, slikal je najraje socialno in rodbinsko življenje grajščakov, kmetov in meščanov, a po načinu pisanja, po izvornosti idej in opisovanja, po fini tehniki je nadkrilil vse druge slovenske pisatelje. S Krsnikom je narod slovenski izgubil najgenijalnejšega svojega pisatelja. Izgubil pa je ž njim tudi odličnega politika. Jurčič je pridobil Krsnika za sotrudnika „Slov. Naroda“. V tem listu, kakor tudi v „Novicah“ je priobčil Krsnik mnogo duhovitih političnih člankov, kateri so obujali mnogo senzacije a kmalu je dobil priliko, da je nastopil tudi kot praktičen politik v dež. zboru kranjskem, čegar član je ostal do smrti. Dvakrat so ga izvolile kmetске občine brdsko-kamniškega okraja, pri zadnjih volitvah pa trgovinska zbornica kranjska, katere delavni član je bil pokojnik mnogo let. V deželnem zboru je bil Krsnik vedno zagovornik previdnega postopauja; ni vselej soglašal s taktiko drugih poslancev, a bil je vedno in odločno naroden, vedno resničen prijatelj kmetskega prebivalstva in delaven zagovornik svojih volilcev. Odlikoval se je kot spreten debatêr in duhovit govornik. Kot človek je bil Krsnik eden najsimpatičnejših mož, kar jih imamo mej našimi veljaki. Bil je dovtipen, zgovoren in zabaven kot družabnik, radodaren, idealnodovzeten, delaven kot rodoljub, skrben in blag kot sopro, vesten in zanesljiv, iz kratka plemenita, res zlata duša, čislal in ljubil ga je vsak, kdor ga je poznal. V petek položili so pokojnikovo truplo na Brdu k večnemu počitku. Umrl je v mladih letih, a dasi nas je dosti prezgodaj zapustil, ostavil nam je svoja dela in ta mu zagotavljajo trajno slavo. Bodi Janku Krsniku zemljica lahka in časten spomin!

— Ljubljanski župan pri cesarju. Presvetli cesar sprejel je te dni župana ljubljanskega Ivana Hribarja v posebni avdijenciji. Župan je cesarju poročal o zadnjem potresu in ga prosil podpore, da bi se odložil rok za vračanje posojil in da bi se zmanjšale anuitete, ter da bi se ustanovila v Ljubljani mehanična delavnica. Cesar je obljubil županu svojo podporo glede izrečenih prošelj in ga obširno izpraševal o potresu.

— Odlikovanje. 24. t. m. je v načelniški pisarni tukajšnje južne železnice stolni prošt dr. Klofutar v spremstvu kanonika g. dr. Elberta in knezoškofijskega tajnika g. J. Šiške pripel g. načelniku Evgeniju Gutmanu od sv. očeta Leona XIII. podeljeni mu viteški križec reda sv. Silvestra.

— Umrl je 19. t. m. c. kr. računski svetnik pri dež. vladi g. Vilibald Bregar v starosti 59 let.

— Razmere v Istri so postale že uprav divjaške in ves svet se jim mora le čuditi. Pred kratkim je prišel dr. Laginja v Rovnij, da zagovarja tam več hrvaških obtožencev. Lahi so mu prirejali demonstracije, tako da je policija aretovala več izmed njih, gostilničarji pa mu niso hoteli dati kosila. Vsled tega je zahteval, naj se obravnava proti obtoženim Hrvatom odloži, kar se je tudi zgodilo.

— Glasbena Matica. Odbor se je pod predsedstvom g. Fr. Ravniharja te dni konstituiral in je izvolil podpredsednikom g. A. Svetka, tajnikom g. I. Beleta, blagajnikom g. A. Petrovčiča, knjižničarjem g. A. Razingerja, gospodarjem g. I. Sbrisaja in šolskim nadzornikom g. dr. G. Volčiča. Število društvenih članov je narasla na 755. Glasbeno šolo je obis-

Naj navedem še dneve iz l. 1896 in kedar smo že letos streljali. Leta 1896. 3. julija nevarna nevihta od Pohorja se bližajoča je bila vstavljena ter se je nekaj toče vsulo više na Pohorju. 11. 20. 21. 22. in 24. julija vsaki dan črne megle z gromom, tukaj le malo dežja. 30. julija silna nevihta na zapadu, kamor smo odrinili topiče, grozna toča po Vitanjski gori. 1. avgusta toča na Pohorji, tukaj le dež. Dne 6. avgusta, oni nesrečni dan, ko je toča silno tolkla po Savinjski dolini, po Slovenskih goricah, pri Mariboru do Gradca, smo že ob $\frac{1}{2}$ 5. uri zjutraj začeli streljati in morali skoraj celi dan pokati, ker so se nevihte od vseh strani bližale. Tu le dež. Dne 12. avgusta nevihta na vshodni strani Pohorja pri Polskavi, oblaki so se premikali le do Ritoznoja, kjer so obstali ter se je toča vsula po polskavskih vinogradih, Ritoznoj pa je ostal brez toče. Neki lastnik vinograda v zadetih krajih g. N. iz Slov. Bistrice, ki poprej ni hotel verjeti, da bi streljanje kaj vplivalo na oblake, priznal je, da je tisti dan res bilo čudno videti, kako so se oblaki, ko so se bližali krajem, kjer se je streljalo, začeli mešati in vstavili. Letos je tudi ta gospod že postavil strelišče. Dne 22. avgusta, ko je potolklo v kozjanskem in brežkem okraju, smo odtod videli črne oblake na jugu, smo sicer streljali, pa bi ne bilo treba.

Tudi letos smo že večkrat bili v nevarnosti in streljali 5., 7., 17., 21. in 24. junija ter 1., 4. in 9. julija. Posebno nevarno je bilo 1. in 4. julija. Dne 1. julija so se proti 6. uri zvečer zbirali črni oblaki nad Pohorjem in se naglo premikali na jugovzhod proti Kovačlonski gori. Bliskalo in grmelo je neprenehoma, v oblakih pa se je čulo ono hrumenje, kakor pred točo. Ko je prišlo na celi črti več sto strelav, so se oblaki obrnili na Pohorje nazaj in vlekli preko Pohorja na severno stran, kjer je potem razsajala nevihta od Ruš do Maribora in je toča tam precej hudo klestila. Ta preobrat oblakov je bil tem čudnejši, ker je tak silen vihar od severa potegnil, po katerem se je navadno vsipala toča, zdaj pa le nekaj kapljic dežja.

Dne 4. julija so tudi oblaki iz severo-zapada preko Pohorja se pomikali z gromom in hrumenjem, a šli naprej preko Ptujkega polja ter sta nalive in toča v ptujskem, ormoškem in ljutomerskem okraju mnogo škode napravila. 9. julija so se oblaki obrnili odtod proti Vitanjski gori, kjer je nekaj toče padlo, 10. julija pa ob vzhodnem Pohorju proti Framu in Mariboru.

O tem streljanju in njega uspehih smo že lani poročali meteorologičnemu centralnemu zavodu na Dunaju, ki je naša poročila objavil v svojem vestniku in priznal, da stvar ni brez praktične vrednosti. Teoretično bi se dalo sklepati, da pretresanje zraka po streljih provzročuje polagno mešanje spodnjih toplih z zgornjimi mrzlimi plastmi in tako ovira zmrzovanje vodinih kapljic, katero se zgodi, ako se spodnji topli zrak naglo vzdigne v zgornji mrzli. Najbrž vpliva tudi elektrika in ni nemogoče, da tudi kemija. Če bo tudi letos streljanje odvrčalo točo, potem

se ne bo moglo tajiti, da res vpliva na oblake. To si želimo vsi.

Dr. J. Vošnjak.

Kmetijske raznoterosti.

Ceplenje na oko je opravljati tekom julija in avgusta — in samo na mlade podlage, kakoršne se nahajajo v drevesnicah ali pa rastejo slučajno divje po obdelanih zemljiščih.

Tobačni lug za pokončevanje drevesnih uši si lahko napravi vsakdo doma. Kupimo v tobakarni ali v tobačni prodajalnici tobačnega prahu ali drugih tobačnih odpadkov, na pr. jeden liter tacega blaga in polijmo ga s 5 litri vrele vode. Ko se voda pohladi, jo precedimo skozi debelo sukno in jo dobro iztisnemo. S to tekočino napolnimo lončeno posodo, na pr. skledo in v njo pomakamo ušivo vejo ali mladiko ter jo pustimo do 15 minut močiti se v lugu. Če ne poginejo vse uši, je znamenje, da tekočina je prešibka in dodati jej moramo še tobaka. Nevpogljive drevesne dele moramo s copičem ali z gobo prav dobro namočiti. Kadar rabimo tobačni lug proti krvavi uši, prilijmo mu nekoliko petroleja.

Poučni in zabavni del.

Pogled v kemijo in alkemijo.

Opisal J. B.

2.

„Kamen modrijanov“ je dandanes le še govorica, podobna kaki pravljici, ali ne še pred sto leti so imele te besede za učenjake in neučenjake ves drug pomen. Takrat je bil „kamen modrijanov“ nekaj, kar se le more dobiti s trudapolnim premišljevanjem in delom, s potrpljenjem in žrtvami. Iskali so ga z resnobo in vnetostjo, da, moglo se ga je najti, in našli so ga.

Globoko misleči možje, najtemeljitejši prirodznanci, domišljajoči si, da stoje visoko nad predsodki in zmotami svojega časa, sodili so takrat o tistih, ki so dvomili o „kamnu modrijanov“ ravno tako, kakor bi dandanes sodili možje-strokovnjaki o tistem, kateri bi hotel dvomiti o prikaznih spektralne analize, Luther, Baco Verulamski, Spinoza, Leibnitz in mnogi drugi misleči verovali so na „lapis philosophorum“. Pravicoljubni in spoštovani možje trudili so se z nikoli naveličano pridnostjo, ga najti in zastavili so svojo besedo za njegovo eksistenco in moč. Poldrugi vek so se pečali mnogi resni, nadarjeni in za resnico vneti možje, deloma pa tudi malopridneži, s pojmom, kateremu se sedaj smeje srednješolski dijak, ki se je učil le polleta kemije in prepričan je, da sme alkemijo in njen „kamen modrijanov“ imenovati največjo neumnost. Vendar smemo „alkemijo“ le smatrati kot zmoto. Prava cenitev „alkemije“ v literaturi je tudi težavna in sicer zaradi njenih težko umljivih in okornih izrazov. Zadnja oporoka in skrivnostna knjiga „Bazilija Valentinusa“ res ni lahko umljivo berilo. Alkemija je tudi nalašč iz verskih vzrokov v temnem, nerazumljivem jeziku pisana, kajti bila je le za posebno „izbrane“ razodeta, in to se je moralo nevrednim skrivati, da se po njih ne oskruni.

Začetek „alkemije“ je mističen (skrivnosten) ter sega v starodavne čase. Še le iz 4. stoletja imamo zgodovinske črtice od Novoplatonikov iz Aleksandrije. Ko so Arabci v 7. stoletju si prisvojili Egipt, požgali so jako bogato knjižnico v Aleksandriji, ali vse kaže, da so alkemistični spisi poleg korana odšli plamenom, ker kmalu so jih začeli novi gospodarji dežele prebirati in tudi uporabljati. Na svojem daljnem bojevanju proti zahodu vzeli so Arabi mnogo obetajočo umetnost seboj, in v lepi Španiji so jo dalje gojili. V 11. stoletju je potem od tod prišla na Francosko, Nemško in Angleško.

Njena glavna naloga je bila — spremeniti nežlahtne kovine v zlato ali srebro. S to neizvršljivo nalogo so se takrat lahko pečali, ker še niso vedli, da sta srebro in zlato prvotni tvarini — elementa. Ako bi pa bile pokazale poznejše iznajdbe, da so žlahtne kovine tudi sestavljene tvarine, nadaljevali bi gotovo še sedaj izdelovanje zlata. Tega mnenja je tudi Heferich, novejši prirodoznanec.

Napredujočemu človeškemu duhu se morebiti še posreči to, kar je hotela otročja fantazija in pohlepnost poprejšnjih prirodoznancev doseči z odločno gotovostjo že pred 100 leti.

V 4. stoletju p. Kr. je učil Egipčan Zosinus: „Nebeška bitja znajo narejati zlato in srebro in te so pokazale to iz ljubezni ljudem“. Vsled tega in pa ker so se večinoma duhovni pečali z alkemijo, imenovali so jo sveto umetnost. Toda egiptovski duhovni so raji sebi pripisovali to čast, kakor pa bogovom in tako je postal med njimi „Hermes Trismegistos“ praoče alkemiji. On je baje zapustil 20.000 spisov o svoji umetnosti in „Aleksander Veliki“ je našel na svojem potovanju skoz Egipt v njegovem grobu imenitno delo „tabula smaragdina“. Ta se nahaja v vseh alkemističnih knjigah srednjega veka kot najstarejši kodeks alkemije ter se glasi: „Loči zemljo od ognja, drobno od debelega in z velikim razumom mehko; potem se vzdiguje od zemlje proti nebu in zopet nazaj na zemljo ter dobi moč gornjih in dolnjih reči. Vsled tega bo tudi bežala od tebe tema. To je pa vseh moči najkrepkejša moč zaradi tega, ker bo prekosila vse tanke reči in prodrila vsa trupla. Imenovan sem Hermes Trismegistos, ker imam tri dele modrosti celega sveta“.

Kaj se je s tem stavki mislilo, je dandanes težko uganiti. Slaven alkemist „Bazilij Valentinus“ sam pravi: Tabula smaragdina je zelo temna ali umni alkemisti jo znajo razložiti.

V vseh časih je bilo pomanjkanje v življenju, — in bogastvo, zdravje ter dolgo življenje spozna množica vedno še za največjo srečo. To srečo so mislili doseči z čezturno močjo, in tako nezmotljivo sredstvo je bil „kamen modrijanov“. Rabili so ga do 12. stoletja za izdelovanje zlata, potem pa v zdravilstvu.

Kaj pa je bilo vendar to „kamen modrijanov“, ki so ga čislali kot dušo ali seme zlata?

Paracelsus ga opisuje kot stalno tvarino, rdečo kakor rubin, prozorno kakor kristal, mehko kakor smolo in vendar krhko kot steklo. Kakor kamen je bil le malo

znan, ali iz njega narejena štupa je rdeča in žafranasta ter zelo težka. Ta dragocena, čudovita tvarina se je tudi imenovala veliki eleksir, veliki magisterij, rdeča tinktura.

Na dvojni način je bilo mogoče narejati čudoviti kamen. Alkemist najde vodilo in k temu je treba predestinacije, na katero mora vsak najprvo sam verovati; nauči se pa tudi lahko od drugih, v tej reči posvečenih. Ali to je bilo jako težavno, ker velik greh je bil, z božjo pomočjo pridobljeno umetnost očitno učiti in jo tako mogoče celo izročati nevrednim. Sedanje in večne kazni so strašile tega, ki je znal sveto umetnost; grozne prisega so zavezale adeptu jezik in nihče ni narejal copernije v ječi ali drugače prisiljen. (Konec sledi.)

Novice.

— Občni zbor družbe sv. Cirila in Metoda se je letos vršil v Škofjiloki in sicer dne 5. t. m. Škofjaloka se je novič izkazala kot prava narodna tdnjava. Sprejela je zborovalce, katerih se je sešlo jako mnogo, presijajno. Zborovanje se je vršilo po običajnem redu. Obširnejše poročilo priobčimo v prihodnji številki.

— Prevzvišeni knezoškof dr. Missia, kateri se je radi zdravja več tednov mudil v Briksenu, se mudi zdaj kot gost celovškega knezoškofa v Blatnici nad Brezami.

— Sestanek slovenskih in hrvatskih državnih poslancev v Ljubljani dne 30. julija pozdravil je klub hrvatskih opozicijskih poslancev po svojih predsednikih baronu Juriju Rukavini in dr. Šandorju pl. Breščenskem. dalje vodja maloruskih poslancev Barwinski in v imeni kluba poljskih državnih poslancev grof Dzieduszycki.

— Društvo za zgradbo zavetišča in vzgojevališča v Ljubljani je imelo dne 23. julija t. l. pod predsedstvom za društvo jako vnetega ter zaslužnega preblag gosp. Josipa Merka, c. kr. vladnega svetovalca, svoj redni občni zbor. Iz poročila društvenega tajnika in iz poročila društvenega blagajnika je razvidno, da društvo sicer še jako trpi vsled potresnih hudih udarcev, za katerimi še vedno krvavi naše mesto ter cela Kranjska, vendar pa polagoma napreduje. Društvo sedaj šteje 36 ustanovnih, 87 rednih, 273 podpornih udov in jednega častnega uda t. j. slavna kranjska hranilnica, katere se društvo vedno hvaležno spominja; skupaj toraj 397 članov. Društveno imetje je v preteklem letu naraslo za 1738 gld. Da bi ne bili nasledki potresa tako hudo občutni, bilo bi se društvo gotovo že dosedaj tako opomoglo, da bi že sedaj moglo pričeti z zgradbo zavetišča samega, a v razmerah, v kakoršnih smo v istini, pa se je zgradba odložila v toliko, da se v proslavo petdesetletnice vladanja Njega Apostolskega Veličanstva Fran Josipa I. vloži temeljni kamen za zgradbo. Društvo se nadeja, zaupajoč na dobrotna mladinska srca, da se bo takrat tudi efektivna loterija, katero je vis. c. kr. finančno ministerstvo že dne 13. maja 1895 z 200.000 srečkami á = 25 kr. privolilo, toliko obnesla, da se bo z zgradbo tudi moglo pričeti. Razpečavanje srečk efektne loterije se prav te dni pričinja ter slavnemu občinstvu najtoplejše priporoča. Pri volitvi v društveno vodstvo za daljno dobo treh let so bili enoglasno izvoljeni dosednji odborovi člani in sicer: Predsednik: Josip Merk, c. kr. vladni svetovalec; I. podpredsednik: Ivan Plantan, c. kr. notar; II. podpredsednik: Janez Flis, stolni kanonik in župnik; I. tajnik: Ivan Smrekar, mestni katehet; II. tajnik: Ivan Šubic, c. kr. ravnatelj obrtne in strokovne šole; I. blagajnik: Ferdinand Bradaška, mestni blagajnik; II. blagajnik: Frančišek Bahovec, mestni učitelj. Odborniki: Frančišek Hubad,

Sevnice, okoli Jurjevega kloštra in Planine. Nekaj nizkih čvrstih kobil, širokih prs in križa ter kratkega vratu imamo sami. Napovejmo boj tem Wilsfordom z dolgimi biceljmi in nogami, dolgimi vratovi in redkimi trupli.

Saj bo delo na naših zemljiščih v ravnini vedno zahtevalo konjske uprege, naj že bo tudi kaj druge koristi od te reje ali ne. Vojaštvu prodamo Dolenjci prebito malo konj. Ako vzame vojaštvo kacij pet konj na leto, je že veliko. Privoščimo si torej drug trg, dokler je še kaj vožnje, saj ne ve nihče povedati, če morda ne izpodbije v nekaterih letih elektrika vso konjerejo in če na zadnje ne bodo samo železnice in tramvaji, ampak še fijakarji in drugi vozniki vozili brez konj.

V Novem mestu, meseca avgusta 1897.

Kmetijske raznoterosti.

Če konji malo jedo, nasipaj jim ovsa po pesti. Tako jih prisiliš, da več snedo. Dajati pa jim moraš najpoprej ovsa, potem sena in naposled šele vodo.

Če prašiči-pitanci ne marajo jesti in vsled tega izgubljajo na teži, daj jim slednji dan dve pesti osoljenega ovsa. Oves deni vselej za dva dni v jeden lonec in glej, da na vsako plast ovsa pride tenka plast soli. Posoda pa ne sme biti polna ovsa, ker se oves napne.

Previdnost pri nakupovanju semen. Če seme kupujemo, je treba, da pazimo, da je pristno, čisto in kaljivo. Ni vsejedno, če kupimo štajersko ali pa slabšo ameriško deteljo. Kako je sitno, če je primešano dosti predenice, vidimo zlasti pri detelji. Ta plevel uniči časih celo njivo detelje ali lanic. Vedeti je treba tudi, če je seme kaljivo. Dobe se žitna, deteljna in zlasti tudi travna semena, katera niti toliko ne skale, da bi se setev izplačala. Zato naj se zahteva od trgovca poroštvo za pristnost, čistost in kaljivost. Seme naj se potem pošlje preiskati kakemu kmetijskemu poskuševališču in se potem plača le toliko semena, kolikor je dobrega.

Poučni in zabavni del.

Pogled v kemijo in alkemijo.

Opisal J. B.

2.

(Dalje.)

S premišljevanjem in s pazljivostjo, s postom in molitvijo, s kabalističnimi in magičnimi sredstvi, z zvezo hudih duhov, z uporabo astrologije se je mislilo visoki skrivnosti priti na sled. To hrepenenje in trpljenje za izmišljeno stvarjo je imelo nekaj neprijetnega in bojazljivega, ali tudi nekaj globoko čutečega in žalost obudljivega v sebi.

Tam so sedeli stari možje z upadlimi lici, tresočimi se udi, z zbudljivimi, skoraj zmešanimi pogledi. Sedeli so samotno v svoji stanici, obdajalo jih je raznovrstno čudno in pomanjkljivo orodje. Strupeni sopari so jim kvarili čute. Poskus je sledil za poskusom ter se opazoval z največo nestrpnostjo. Nove misli so prepodile stare in s tresočo roko se je predrugačilo staro pravilo. Najdejo se čudovita sredstva. Od dela utrujen in zopet od upanja

okrepčan, je čakal večkrat učenjak lačen in premrazen, kaj se bo zvarilo v njegovi ponvici. Ali bo žel slavo svojega truda? Ali se bo omočljjen zrušil na tla?

Kdor se je kdaj poganjal za ideje, ne da bi imel trdno stališče pod seboj, ali kdor je mislil, da stoji na njem, pozneje pa spoznal, da se je le trudil s praznimi spekulacijami in pri svojem dušnem delu zabredel v predsodke svojega časa; ta gotovo tem možem ne bo odrekel sočutja.

Le poglejmo, kako so hoteli najti „kamen modrijanov“. Glavna podstava je „materia prima“. To so iskali v kovinah, posebno v živem srebru, v soli, v zraku (v tem slučaju tako imenovanem „spiritus mundi“), v rosi, v zemlji, v vseh vegetabilicnih in animalicnih sestavinah. V zadnjih posrečilo se jim je najti fosfor. Sploh je takšno sledenje in hrepenenje po tvarinah koristilo poznejšim vedam, če tudi so iskali najplemenitejšo in življenje krepčalno. Slavni stari magik Bazilij Valentinus se je izrazil: „Prava „materia prima“, prvo seme kovin in rudnin, katero z vulkanovo umetnostjo v pluskvamperfekciji naredi stalno zdravilo, iz katerega se rodi pravi „lapis philosophorum“ ter se more in tudi mora roditi!“

Ko se je mislilo, da se to doseže po trudapolnem in brezumnem eksperimentiranju in da tudi nebeška moč pripomore, mučili so se s temnimi in pamet zmešajočimi recepti. Vodilne teorije, naslonjene na znane zakone se ne dajo pri iskanju najti iz „materie prime“, in visoko skrivnost — nevrednim izdati — bil je greh in pri temnih, nejasnih naznanilih in popisih celo nemogoče, ker kaj hoče dobri ali hudobni, neumni ali pametni začeti s smešnim receptom: „Priroda prenovlja prirodo, priroda premaga prirodo“. Tako imenovana memfitiška tabela gotovo ni bolj jasna, če uči: Nebo zgoraj, nebo spodaj.“

Imenovanega Bazilija odhodni opomin je vzgled, kako je sebe in druge mučil z nerazumljivimi procesi:

„To Vam povem resnično, išči materijo v kovinskem bitju, naredi iz tega merkurijskega, potem naj vre z merkurijskim žveplom, ta naj zopet vre z lastnim žveplom in s soljo, postavi sedaj vse v red in zveži po svoji teži, potem postane iz prejšnjega nekaj, kar združi s trajajočo toploto, potem povekšaj to še enkrat v tretje po naukih mojih zadnjih ključev in dobil si ter imaš zaželeno.“

Komu ne pride tu na misel zagovor stare coprnice v Faustu? Jednako nerazumljive so sestave, ki se priporočajo v rabo adeptu. Tu je govor v prvotnem zlatu, prvotnem ognju, o vkoreninjeni mokroti, o balzamu prirode, o solncu, chambrinu, azothu, kadmični zemlji, beli ženski, saracenskem psu, zelenem levu, rdečem volku. — Mnogopriporočani merkur je po sedanjem razlaganji — kisl, presunljivi špirit, — s katerim se pridobi hrana, čut, premikanje, moč, barva in podaljšanje življenja. Rekli so tedaj: „Žveplo je debeli, sladki, oljnati balzam, kateri daje živim prirodno toploto; ono je sredstvo vse rasti in spremembe ter ima moč — pomiriti in nasprotno vezati.“

Ti poskusi morajo nam pač vzbujati misel, da je morala organizacija možgan teh mož biti prav posebna.

Vedno so premišljevali in koprneli, mešali, kuhali in varili ter upali „materio primo“ tako daleč spremeniti, da postane „caput corvi“, t. j. krokarjeva glava. Zopetna uporaba mrzlot in toplote in primerni traktament je dal belega labuda, zadnji akt alkemistične delavnosti je napravil „kamen modrijanov“. To pa je najvišje, kar more človek doseči. Temu, ki ga najde, podeli dolgo, boleznijo prosto življenje in več zlata ter srebra, kakor ga imajo vsi knezi na zemlji skupaj, tudi prepodi bojzljivost in potrebo (silo). Majhen del tega spremeni nežlahtne kovine v žlahtne in se ne pomanjša, ampak postane veliko večji.

Kapljica eleksira spremeni tisoč kapljic merkura v zdravilo, ki ozdravi vse bolezni, tudi vodenico, sušico in raka. Kdor ima „kamen“, vidi vse v svetlobi, kar je v nebesih, na zemlji in pod zemljo; on pozna imena in lastnosti vseh zvezd, zelišč in kamnov ter more z duhovi govoriti in od njih vse zvedeti. Z njegovo pomočjo dobe rastline visoko rast in rodovitnost, živali pridejo kamor jih pokliče, hudi duhovi zbeže in noben razbojnik se ne more približati posestniku te čudovite substance. S „kamnom“ izvrši se tudi sprememba kovin. Čuditi se je, da prazni empirizem ni uničil vstrajnosti adeptov, ker vedno so se sukali v tistem krogu. — Celo nasprotno, pogrezali so se vedno bolj v nemogočnost in k alkemističnim čudežem pridružil se je še mistični element.

Medtem, ko so poskušali materijalisti 14. in 15. stoletja izdremembo nežlahtnih kovin, trudili so se mistiki z organskim tvorenjem zlata. Pogostoma so se preiskavanja vršila na verski podlagi. Tako čitamo: „Mi revni ljudje bomo zaradi greha umrli, kar smo tudi zaslužili. V zemlji bomo nasoljeni tako dolgo, da bomo segnili in da bomo počasi očiščeni, potem pa po nebeškem ognju in toploti prebujeni, klarificirani in povzdigneni k nebeški sublimaciji, tako bodo ločeni vsi grehi in nečistosti“. Ko še niso imeli ur, določevale so molitve očenašov — čas operacijam; tako na pr. se je reklo: „To tvarino kuhaj 6 očenašev dolgo“. Mislili so pa tudi, da ima molitev večji upliv na delo, tako so si domnevali dvojno korist, posebno v samostanih, kjer so se pogostoma bavili z alkemističnim poslom, ker imeli so tudi tam čas in sredstva za to. (Konec sledi.)

Novice.

— **Osobne vesti.** Za člana avstrijske centralne komisije za svetovno razstavo v Parizu l. 1900. sta imenovana gg. ces svetnik Ivan Murnik in baron Josip Schwegel.

— Računski praktikant pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani g. Valentin Dolenc je imenovan računskim asistentom.

— **Radogoj.** Občni zbor tega velevažnega društva je sklican na soboto, dne 14. avgusta t. l. Vršil se bo v mali dvorani „Narodnega doma“ v Ljubljani.

— **Vseslovenski shod.** Na sestanku slovenskih in hrvatskih drž. poslancev izvoljeni pododsek je sklenil, da je prirediti vseslovenski shod v Ljubljani in sicer v prvi polo-

vici meseca septembra. Govori li bodo eden štajerski, jeden koroški in dva primorska poslanca o razmerah v dotičnih kronovinah.

— **Celjsko gimnazijsko vprašanje.** Shod štajerskih zaupnih mož, kateri se je vršil dne 20. julija v Celju, je odposlal posebno deputacijo na Dunaj, kateri je v zadevi celjske gimnazije posredovala pri ministertvu. Uspeh svojega posredovanja je razglasila na način iz katerega se ni moglo razvideti, ali je kaj opravila ali ni opravila nič. Drugi dan na to so listi obstrukcionistov prinesli poročilo o dotični avdijenciji, katero poročilo je pripovedovalo, da slovenska deputacija ni prav nič opravila in da zavzema vlada glede celjskega vprašanja nam do cela sovražno stališče. „Slov. Narod“ je dolžil vlado, da je sama izdala to razglasilo in iz tega izvajal, da deputacija ne sme več molčati, ampak povedati popolno resnico. Deputacija je na to izdala naslednjo izjavo: „Razgovor z ministromskim predsednikom in s finančnim ministrom trajal je nad jedno uro in je deputacija želje slovenskega naroda na Štajerskem naglašala krepko in zagovarjala temeljito, storila je možko svojo narodno dolžnost. Deputacija obljubila je varovati tajnost in hoče svojo obljubo spolniti tako dolgo, dokler ni povsem prepričana, da se je od vladne strani prelomila obljuba, kar se nam ne zdi verjetno. Gotovo vsi udje bili so iznenađeni, ko so brali v nemških časopisih v obliki brzoglavke poročilo glede omenjene koference, ki niti povsem istinita niso, ter imajo očitno namen, pred občinstvom kolikor mogoče izmanjšati uspeh teh konference. Nam je kratko malo nerazumljivo, kako se je moglo tako neresnično poročilo poslati mej svet, kdo si je to zmes izmislil in zakaj. Ako bi se mi motili in bi bila vlada res sama provzročila ona nejasna in zavita poročila, izvedela bode, da moštvo mej slovenskim narodom še ni izginilo, da dana beseda pri nas še vedno velja. Vlada bi ne smela molčati, ako hoče, da se odstrani vsaka kriva slutnja, ona naj izreče, da z onimi poročili ni v zvezi, ne pa da si da v „Fremdenblattu“ le iz Ljubljane nazaj brzoglaviti, kar se je brzoglavilo, z Dunaja v Ljubljano. Vlada naj pa tudi ve, da brzoglavka v „Slovenskem Narodu“ štev. 174 ne izhaja od kacega uda deputacije, da je to morda le želja neznanega rodoljuba. Deputacijo veže diskrecija. Jedino to lahko povemo, da ostane poduk na samostalnih razredih kakor do sedaj, namreč dvojezičen, in da vlada ne misli odvzeti nam poduka v materinem jeziku, kakor smo ga imeli dosedaj na slovensko-nemški gimnaziji. Dalje lahko povemo, da sta se oba gospoda ministra kazala naklonjena našim željam, in da sta se prepričala in prepričati morala, da stoji za delegati in za našimi poslanci narod slovenski kakor jeden mož, ki je bil sicer res prekrotek, zdaj pa bode začel pogumno in vstrajno terjati, kar po pravici terjati sme“. Ta izjava je že teden stara, a vlada še vedno molči kakor grob.

— **Otvoritev »Narodnega doma« in blagoslovljenje zastave celjskega Sokola.** Dne 7. in 8. avgusta se je vršila ta slavnost. Izvršila se je natančno po naznanjenem sporedu. Bila je tako sijajna, tako velikanska, kakor še nikdar nobena slavnost v Celju. Celjski nemškutarji so se nesramno obnašali. Napadali so slovenske goste kjer so jih mogli, psovali so jih, izzivali jih na vse možne načine, metali nanje gnila jajca, kamenje in goreče stvari ter sploh postopali tako, da bi bilo nastalo grozno klanje, ko bi vojaštvo in orožništvo ne bilo branilo Slovincem, reagovati na vse počenjanje celjske zalege. Vojaštvo je bilo noč in dan na nogah. Slavnosti, katera gotovo oživi narodno zavednost na Sp. Štajerskem, se je udeležilo kacic 7000 oseb iz vseh slovenskih pokrajin.

— **Protinemška demonstracija** se je primerila v pondeljek dne 9. avgusta v Ljubljani. Povod je bila nemška veselica v kazini, pri kateri se je tako močno streljalo, da je odmevalo po vsem mestu. Zbralo se je mnogo ljudstva, ki je kričalo in demonstrovalo, na kar so redarji v velikem številu prihiteli in čuvali kazino. Nevarne te demonstracije pač niso

se, da je s tem položen vsaj temelj daljnemu raziskavanju in razpravljanju in da tem potom dobe širši krogi vsaj jasen pojem o kmetijskem vprašanju.

I. Naprej nekaj besed o pojmu kmetijstva. Kmetijstvo se imenuje tisti del gospodarskega proizvodjanja, kateri se bavi s pridobivanjem rastlinskih in živalskih surovin, kateri torej obdeluje zemljo in redi domače živali. Kmetijstvo oskrbuje torej ljudem najvažnejše potreščine. A kmetijstvo ne daje ljudem samo živil, ampak tudi druge potrebne materialije, saj obdeluje obrtništvo skoro samo surovine, katere mu je dalo kmetijstvo. Kdo more torej ugovarjati, če se reče, da je kmetijstvo podlaga pogoj vsej človeški delavnosti?

Kmetijstvo ima povrh še ta pomen, da direktno živi in vzdržuje jako mnogo ljudij. Tam, kjer se trgovina in obrtnost še nista razvila in kjer je kultura sploh še malo razvita, tam se posredno ali neposredno vse prebivalstvo bavi s kmetijstvom. Čim bolj napreduje kultura, čim bolj se izvršuje razdelitev opravil, toliko manj ljudij se bavi s kmetijstvom, namreč v razmerju z drugim prebivalstvom. To je največ v zvezi s tem, da potrebujejo ljudje pri rastoči kulturi čedalje več izdelkov raznih drugih obrtov in da se v isti meri ne množi potreba po kmetijskih pridelkih, dalje pa tudi s tem, da se pri kmetijstvu samem človeško delo vedno bolj nadomešča z delom s stroji in z živino. Toda tudi pri današnjem razvoju gospodarskih razmer, do katerega smo se pouzpeli, se bavi še vedno ogromna večina vseh ljudij s kmetijstvom.

Kako pada število v kmetijstvu delujočega prebivalstva v industrijalnih deželah kažejo te-le številke: Na Nemškem se je l. 1882 izmed 45 222,113 prebivalcev bavilo s kmetijstvom 19.225,455 oseb, na Francoskem l. 1881. izmed 37.405,290 prebivalcev 18.249,209 oseb, kateri deželi sta najbolj industrijalni poleg Angleške in Belgije, kjer se bavi še veliko manj ljudij s kmetijstvom na Angleškem izmed 38.690,560 ljudij samo 1.383,184 oseb. Na Francoskem in na Nemškem se bavi torej skoro še polovica vsega prebivalstva s kmetijstvom, v vseh drugih državah izvzemši Angleško in Belgijo, pa kmetuje še velika večina vsega prebivalstva.

Uzrok, da se napredujoči kulturni mestno in industrijalno prebivalstvo čedalje bolj množi, dočim v razmeri ž njim pojema število s kmetijstvom bavečega se prebivalstva, je dalje tudi to, da se kmetijstvo ne da razširiti. Kmetijstvo je omejeno na svet, kateri je sposoben za kulturo. Ako je v kakem kraju obdelan ves svet, je sicer mogoče z racionalnim pametnim obdelavanjem povečati množino pridekov, vendar ne posebno, dočim lahko vsako obrt izdelava toliko izdelkov, kolikor je treba in še več. Ta omejenost v množini kmetijskih pridelkov je največjega pomena za vse gospodarsko življenje.

Koder je prebivalstvo še redko in se še in povzdignilo do večje kulture, tam je nevedno le jeden del vsega razpoloživega sveta obdelan. Kolikor bolj se množi prebivalstvo, toliko več potrebuje kmetijskih pridelkov in

toliko več nekultiviranega sveta se obdeluje. Pri nas še nismo tako daleč, da bi obdelovali popolnoma ves svet, kar ga imamo, a dosti neobdelanoga ni več; sicer pa kažejo izkušnje, da se v resnici le jako malo sveta, kateri sploh ni za nobeno rabo. Na Pruskem n. pr., kjer je bil svet svoj čas ponekod silno močvirnat, drugod pa prava puščava, je dandanes le $\frac{1}{10}$ odstoka neobdelana.

H kmetijstvu ne spada samo obdelovanje njiv, travnikov ter reja govedine, konj, prašičev, ovac, koza in perutnine, ampak prištevati je h kmetijstvu tudi gospodarstvo in ribarstvo, dasi ti dve stroki produkcije nista v neposredni zvezi z njim in so navadno smatrata za samostalni stroki, radi tega se tudi na nju ne bomo ozirali.

Obdelovanje sveta je torej po tem kar smo povedali fundament kmetijske produkcije in to tudi tam, kjer se kmetovalci bavijo poglavitno z živinorejo, kajti živinoreja je odvisna od produkcije, za živino potrebne krme. Razmerje, mej obdelanim in neobdelanim svetom še mi za vse evropske države dognano, vendar je znano, da je v zapadnoevropskih krajih le še bore malo posve neobdelanega sveta, to je pa največ svet, katerega obdelovanje bi prouzročalo ogromnih stroškov.

Tudi razmerje mej posamničnimi kulturami še ni natančno določeno, a toliko že, da si moremo o njem narediti približno podobo. Tako je na pr. bilo l. 1877 v Avstriji 33,8% vsega sveta njiv, 26,3% travnikov in pašnikov, 30,5% gozda in 0,6% vinogradov. Tudi za živinorejo ni še povse natančnih podatkov, vendar se računa da je v Evropi 31 milijonov konj, volov in mezgov, 82 milijonov glav govedine, 165 milijonov ovac, 36 milijonov prašičev in 25 milijonov koz.

Poljedelstvo in živinoreja spopolnujeta se med seboj in sta zategatelj neločljiva. Kaj se prideljuje in koliko ter kaka živina se redi, tega ne odločuje samo kakovost sveta, množina krme itd., na to uplivajo največ prometne in trgovinske razmere. (Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Pogled v kemijo in alkemijo.

Opisal J. B.

2.

(Konec.)

Prazna vera je tudi blagoslavljala alkemijo ter stavila zaupanje na njen uspeh. Alkemija dajala je verskim nazorom mnogo pripodob, katerih se je pozneje tudi Luther posluževal in katere najdemo v teozofičnih spisih Jakoba Bohasa na vsaki strani.

Konečno nastane vendar tudi vprašanje, ali so našli to, kar so iskali stoletja z neizmernim trudom. Vsaj moralna bi se narediti to, drugače bi ne bili toliko časa eksperimentirali. In res našli so zlato. Po tiskanih pislih tudi zvemo, da se je večkrat iz tega koval denar,

od katerega se pa nič ohranilo do današnjega skeptičnega veka. Leta 1648. spreminili so v Pragi 2½ funta živega srebra v zlato in iz tega so kovali medalje, na katerih se bere napis, da se je pokazala „Božja metamorfoza“ vpričo cesarja Ferdinanda III. Ta medalja se je baje še hranila do l. 1797. v dunajski zakladnici.

Cesarji in kralji so umetnost, katera je mnogo obetala, zelo podpirali. Henrik VI. je opozoril l. 1423 zopet s posebnim dekretom vse plemenitaše, profesorje in duhovne, naj obrnejo vse svoje moči za najdbo čudovitega kamna. Povod temu je pa bil, da je hotel omenjeni cesar se tem vse državne dolgove poplačati, kar bi bilo gotovo prijetno. Nemški cesar Rudolf II., kralj Avgust močni, volilni knez Viljem Brandenburški in mnogo drugih se je pečalo osebno z izdelovanjem zlata in knezi so večkrat tudi poskušali z obljubami, zvižacami ali celo s silo pridobiti adepta v svojo službo, posebno če si je le ta na bližnjih dvorih pridobil kako slavo.

Toda slabo se je godilo temu, ki ni dosegel namena. Če so od njega mislili, da je trdovraten, primorali so ga k nadaljevanji dela z ječo in natveznico; ako so jih pa spoznali za goljufe, obesili so jih pozlačene. Friderik Veliki je razglasil izdelovanje zlata za sleparijo, ker je pri tem sam zapravil 10.000 tolarjev; toda nikakor ni bil preverjen, da kaj takega ni nemogoče stvoriti; jezilo ga je pa še najbolj to, da je poskušal v Potsdamski garniziji vsak zastavnik delati zlato z namenom, da bi se rešil svojih dolgov.

Tudi v pravadah je imelo najdeno zlato svojo ulogo. L. 1725. se je od juridične fakultete v Lipskem zahteval odgovor v zadevi neke grofinje Erbsške proti njemu soprogu. Grofinja je namreč dala v svojem gradu varstvo nekemu adeptu, katerega so zasledovali kot divjega lovca. Ta je potem iz hvaležnosti spremenil grofinji srebrno posodo v zlato. Grof je potem zahteval polovico vrednosti, ker se je to izvršilo na njegovem posestvu in v zakonu. Previdna fakulteta je pa razsodila proti grofu za to, ker je bila posoda lastnina grofinje. Dogodba je tudi dokazala eksistenco „kameña modrijanov“ in s tem mogočnost narejati zlato.

Znajdli so vsekakor zlato t. j. nekaj, kar so imeli za zlato, kar pa v sedanjem času vsak kemik spozna kot pobarvano kovino. Znajdli so in rabili samo umetnost barvanja kovin ter motili se, ker niso znali kemično razkrojiti (analizirati) in tudi ne ločili specifične teže, ampak le sodili po nevideznih barvah kovine.

Tu in tam se je res pripetilo, da je bilo v spremeni tvari nekaj zlata, toda to je bilo že pred operacijo v kovinah t. k. n. pr. v srebru in solnograškem arzeniku je pogostoma nekoliko zlata.

Mnogokrat so pa najdli zlato na tisti način kakor l. 1887 pri prof. Salom. Semmlerji. Ta je kupil od nekega potujočega avtorja zračno sol, ki je takrat veljala kot občno zdravilo. Obrajtal je pa to sol še bolj ter priredil mnogo poskusov in naposled našel, da se dobi zlato v zračni soli, ako se namoči v nekem posebnem

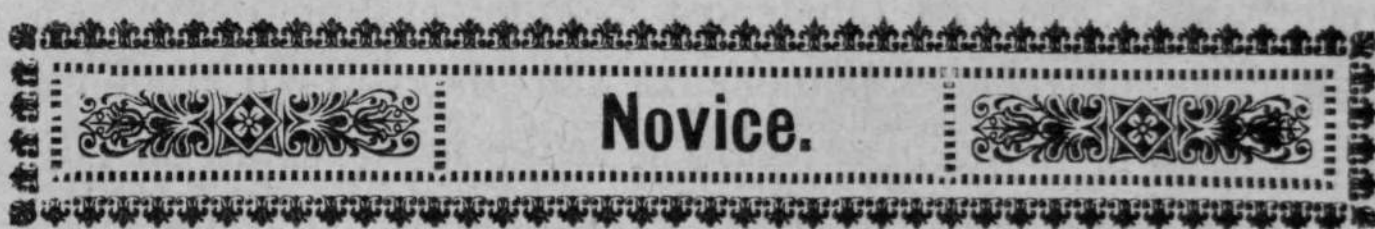
spiritu in postavi na toplo. Veselo iznenaden je poslal učeni profesor precej to sol v Berlin, tam so jo preiskavali drugi učenjaki ter ločili vse tvarine posamezno, pa tudi uradno določili, da je nekaj zlata. Ali daljni poskusi se niso obnesli. Nova naročba iz Hala je pokazala, da se je tam poslabšala zračna sol, ker v njej so našli vse prejšnje tvari, le zlata ne, namesto tega pa tombak. Ali sedaj se je razjasnilo tudi to. Semmlerjev sluga je namreč tudi pomagal pri delu ter vmes deval zlate pene, da bi napravil svojemu gospodu veselje. Ko pa je služabnik odpotoval za nekaj dni, je Semmlerjeva soproga opravljala ta posel zlate pene pa zamenjala s tombakom.

Toda ne samo zlato so dobivali od preslavnega „kamna modrijanov“, ampak on je tudi dajal medicinske in moralne moči. Ozdravljaj, krepčal in omladil je človeško telo, zato imenovali so ga „veliki panacée“. Phalain zvali so ga, če so ga rabili za notranje bolezni, „a sa“ so pa rabili za zunanje bolečine. Od obeh se je govorilo: „To zdravilo čisti človeku kri, osnaži vse zlo, — krepča možgane, srce, želodec in spomin ter je pristni ključ, pred katerim beže vse bolezni“. Rajmund Lullus, imeniten alkemističen modrijan 13. stoletja poroča, da je rabil „panacee“ v visoki starosti ter postal zopet mlad. Salomon Trismasin, ki je živel v 16. stoletju, hotel se je s panacee ohraniti do sodnjega dne in to so mu verjeli takrat. Bazilij Valentinius pravi v svojem traktatu o naravnih in čeznaravnih stvareh: „Posestnik „kamna modrijanov“ ne bo trpel revščine, doteknila se ga ne bo nobena bolezen in nobena stvar mu ne bo škodovala do namenjene smrti“. Ker so rabili pri pripravljanji „panacee“ tudi alkohol, morala je ta res nekoliko poživljati in okrepčevati, ali s tem je pa tudi končana zdravilna moč „panacee“, kajti v največjih slučajih je pomagala sama priroda. Kadar pa ni pomagalo čudežno sredstvo, je rastla trava čez grob, toda vlemoč svete „panacee“ ostala je nedotakljiva.

Mnogo skušenj ostane neporabnih, posebno, ako je treba za uporabo resnega premišljevanja. Ako v našem znansvenem, stoletju rabijo Daubijev „Kräuterliquer“, Hofferjev „Malzextract“ kot zdravilo za znane in neznane bolezni, potem se ne moremo nikakor čuditi veljavi „panacee“ v prejšnjih stoletjih.

„Kamen modrijanov“ dajal je tudi moralne moči njegovim izdelovalcem. Skrivnostno opravilo v zvezi z vero dajalo je alkemistom pred navadnimi ljudi veliko slavo. Alkemiste imeli so sploh za bolj svete in Bogu podobne ljudi.

Vse te zmote so pa imale dober nasledek, kajti dovedle so do prave znanosti — sedanje kemije.

— Cesarjev rojstni dan se je 18. t. m. slavil tudi na Kranjskem na običajni slavnostni način.